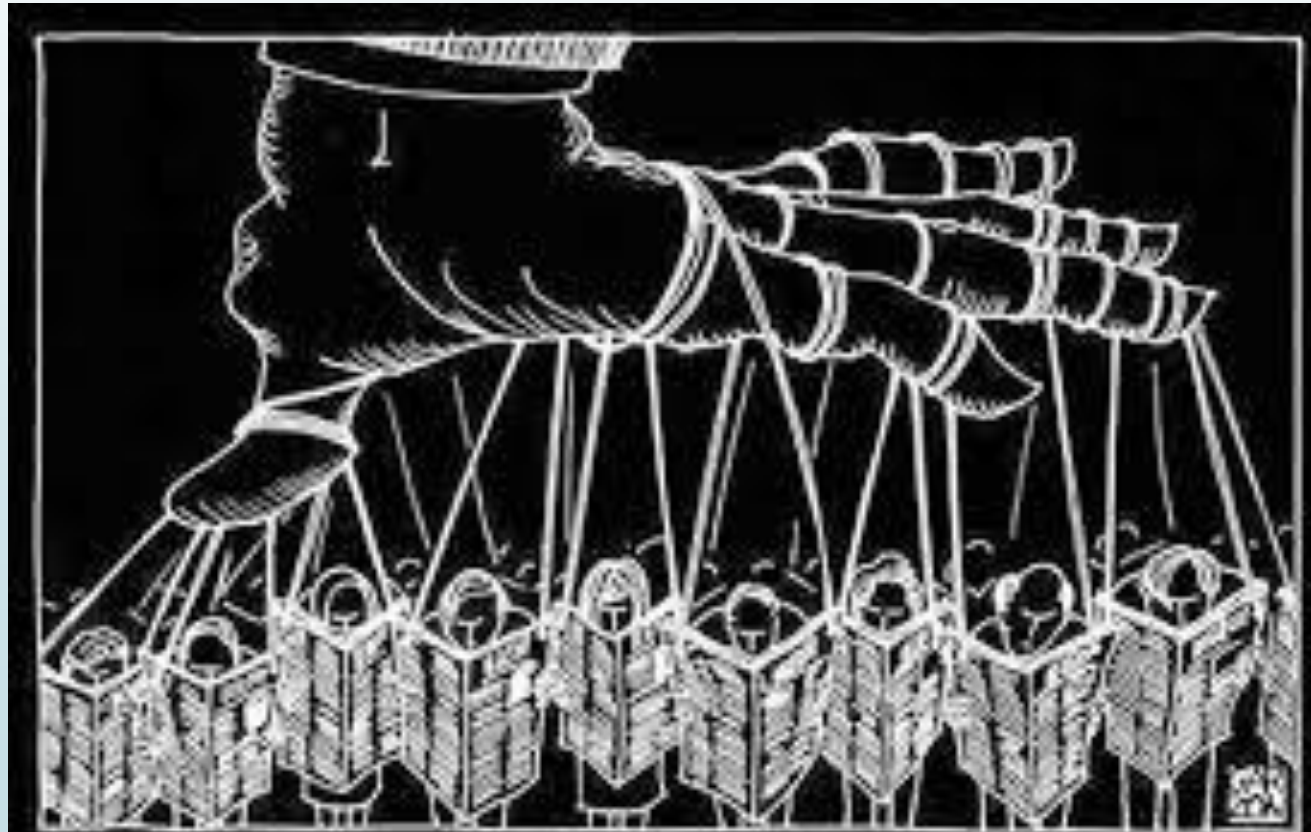

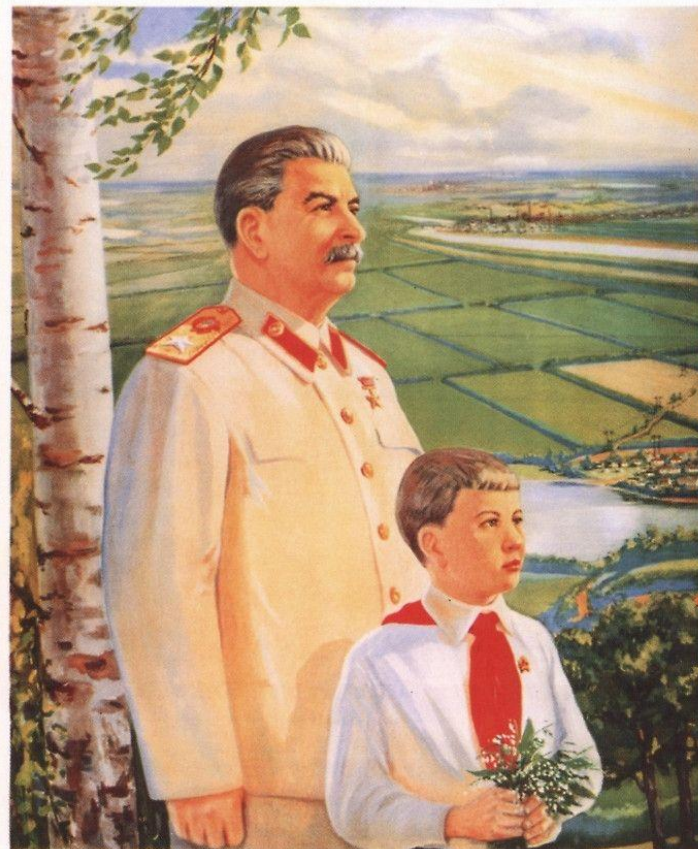

ДИТИНСТВО В УМОВАХ ТОТАЛІТАРИЗМУ

Тотолітаризм — система державно-політичної влади, яка регламентує усі суспільні та приватні сфери життя людини-громадянина і не визнає автономії від держави таких недержавних сфер людської діяльності як економіка і господарство, культура, виховання, релігія

ДИТИНСТВО В ЕПОХУ
РАДЯНСЬКОГО/СОВЕТСЬКОГО ТОТАЛІТАРИЗМУ
(кінець 1920-х -1953 р.)

**ПУСТЬ ЗДРАВСТВУЕТ
И ПРОЦВЕТАЕТ НАША РОДИНА!**

Система вікової градації дітей.

- ▶ З дітьми дошкільного і молодшого шкільного віку (до 9 років) пов'язувались уявлення про власне «дитячість», що реалізовувалось, насамперед, у візуальній культурі через зображення дитячих ігор, розваг, забав, відпочинку. З цим віком пов'язувались традиційні розуміння основних видів дитячої діяльності. Радянська пропаганда менше приділяла їм уваги.
- ▶ Діти середнього і старшого шкільного віку були основними діючими особами більшості медіа-сюжетів, що репрезентували образ радянської дитини у зазначений період.
- ▶ Діти 10-16 років вже безпосередньо залучалися до участі у всіх напрямках більшовицької політики соціалістичних перетворень

Ідея «дитини-дорослого»

ОСНОВНИЙ «ВОРОГ» У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ – ЇХ РОДИНА

П. Постишев, обґрунтовуючи необхідність «партійного виховання» піонерів, навів такий доказ: «якщо ви прислухаєтеся до дітей, то вловите в їх настроях відбиток усіх тих настроїв, які є у окремих робітників, службовців, колгоспників, селян-одноосібників. Погляди й настрої тієї частини батьків, яка зв'язана з вихідцями з дрібної буржуазії, з середовища дореволюційного чиновництва, із уламків класів, що раніш панували, передаються до певної міри й дітям цих родин, а через них проникають у дитяче середовище»

Засоби радянського ідеологічного ВИХОВАННЯ

Активно використовувалась ідеологічна пропаганда.

Засоби:

- політінформації, політбої, політвікторини та ознайомлення з постановами партії та уряду, участь в радянських ритуалах та практиках.
- використання образів «вождів-друзів дітей»
- формування образу ворога та розвиток «класової свідомості»
- створення міфологізованих образів «дітей-героїв»

«Ще живуть на світі діти, Що не відають ніколи Ані ясел, ані школи. У Німеччині вони, І в Італії вони, І в Британії вони, Там, де ще живуть пани».
«Ми щасливі, ми багаті, Бо товариш Сталін з нами»

Діти і лікнеп

Крім вивчення теоретичних засад більшовицької політики та історії партії, дітей залучали до практичної діяльності («громадсько-корисної роботи»), що розглядалась як необхідна складова політвиховання. Одним з перших завдань, покладених на піонерів у зв'язку з вирішенням потреб культурної революції, була їх участь у кампанії з ліквідації неписьменності. Образ дитини, що входить до хати селянина чи робітника, несучи при цьому світло знань і прогресу, борючись з відсталістю і невіглаством, був дуже влучним.

Допомагаючи неписьменним, діти республіки проводили агітаційну та пропагандистську роботу. При цьому зафіксовані випадки, коли під час сильних морозів чи негоди вчителі відмовлялись йти в село, а діти йшли і проводили роботу

Діти в умовах радянського тоталітаризму: методи радянської пропаганди

- Експлуатування образів: «дитини-дорослого», «нової людини»

Використання образів «вождів-друзів дітей»

Використання образів «вождів-друзів дітей»

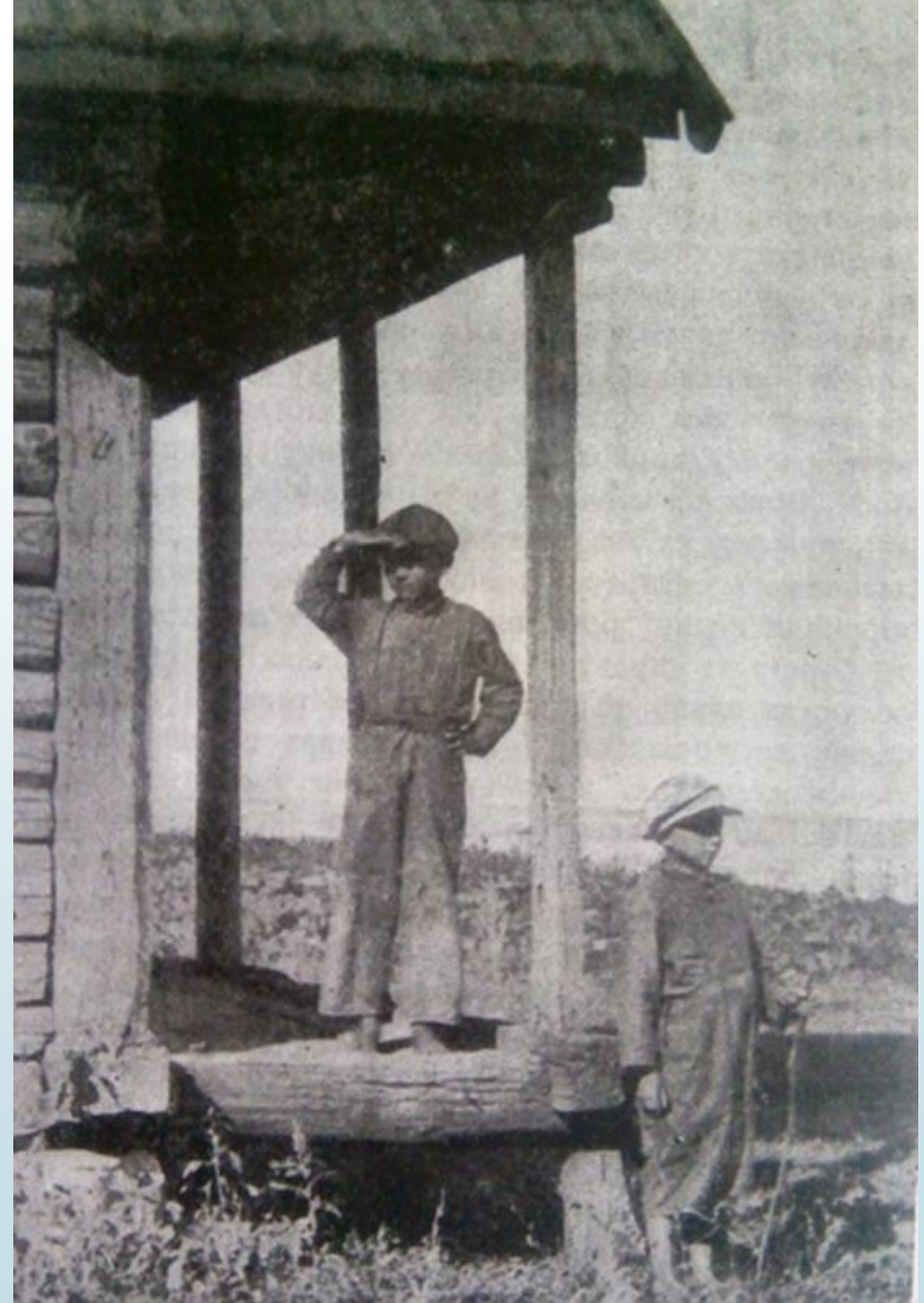

- Діти і Голодомор...

В піонерській пресі 1930-1934 рр. матеріали про участь піонерів у розкуркуленні, викритті та затримці ворогів народу – куркулів були обов'язковими. Преса наводила приклади зразкової дитячої поведінки: піонери «викривали сховане куркульське майно», «викривали ями з хлібом». Доносительство на односельців у пресі називалось «справою чести».

Феномен створення і популяризації радянських новомучеників – піонерів-героїв

МИКИТА СЛІПКО

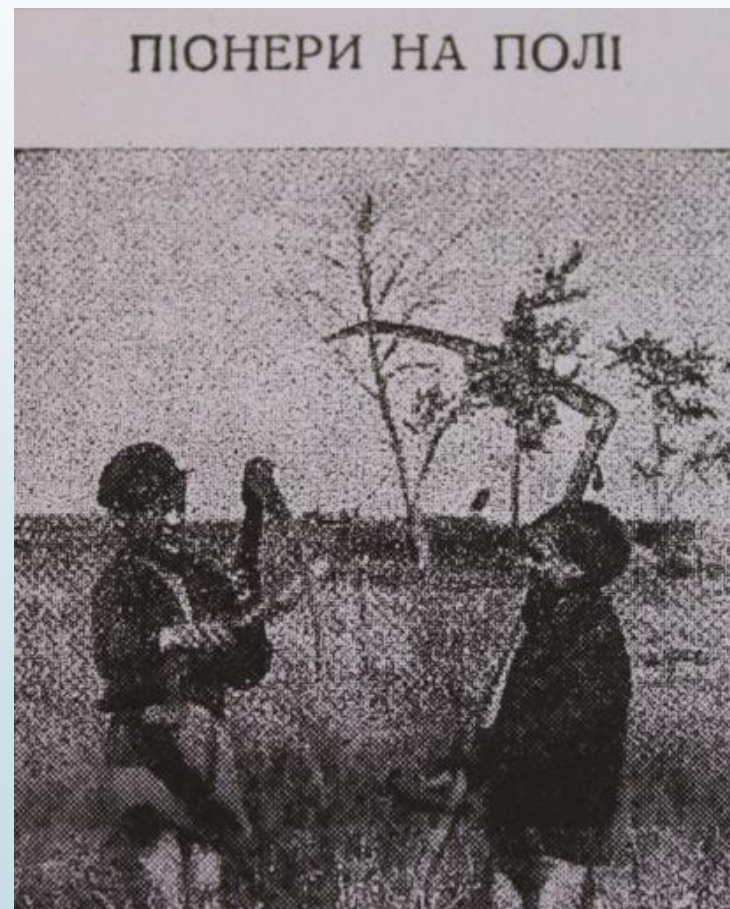

Піонери завжди були вірними своєму обов'язку, справі Комуністичної партії, допомагали старшим у перші роки Радянської влади відстоювати і боронити народне добро. Таким був і піонер Микита Сліпко. Багато років пройшло з тих часів, та піонери Дніпропетровщини шанують пам'ять цього сміливого хлопчика, який віддав життя за народну справу. Це було в 1933 році, коли організовувалися перші колгоспні господарства. Микита Сліпко — хлопчик-сирота з села Заплавки — ріс у родичів. Він добре знав ціну хлібові, який вирощували молоді колгоспи. Куркулі всіляко намагалися шкодити, псували народне майно, палили колгоспні ниви. Микита з іншими піонерами був у піонерському дозорі, ходив у поле стерегти достигаючий хліб. Одного разу, коли він вартував, йому серед тиші почулося підозріле шелестіння колосків. Хлопчик пішов стежкою далі і побачив, як двоє людей похапцем зрізують колоски і складають їх у мішок. Піонер не побоявся кинутися до них, зупинити злочинців. Та що міг невеличкий хлопчик поробити проти двох дорослих. Микита запам'ятав лише, як близько біля обличчя блиснув серп і полоснув його по шиї. Довго боролися лікарі за життя Микити, але рана його була дуже важкою, і врятувати хлопчика не вдалося. Вороги понесли заслужену кару за свій злочин.

Але!
У 1-й ФЗД ім. Леніна (м. Дніпропетровськ) в 7 групі на уроці суспільствознавства на вказівку педагога, що в капіталістичних країнах робітників сажають до тюрем тощо, один учень кинув репліку: «В нас теж сидять». У м. Горлівка в одній зі шкіл під час «проробки рішень Листопадового пленуму», один учень заявив «Скрипника зжили зі світу».

Залучення дітей відбувалось за допомогою використання таких висловлювань як «практична допомога», «практичні завдання», під яким розумілась фізична робота. Складнощі колективізації часто зумовлювали використання дитячої праці колгоспним начальством. Випадки ці були іноді такими кричущими, що викликали появу критики «лівацьких закручень – зведення участі дітей у роботі колгоспу до використання їх як робочої сили». У серпні 1932 р. оприлюднили окремий лист «про порядок і норми праці дітей під час збиральної й просапної кампаній», згідно якого тривалість робочого дня була встановлена для 8-11 річних дітоків 1-2 години, 12-14-річних – 3 години, 15-16-річних – 4-5 годин..

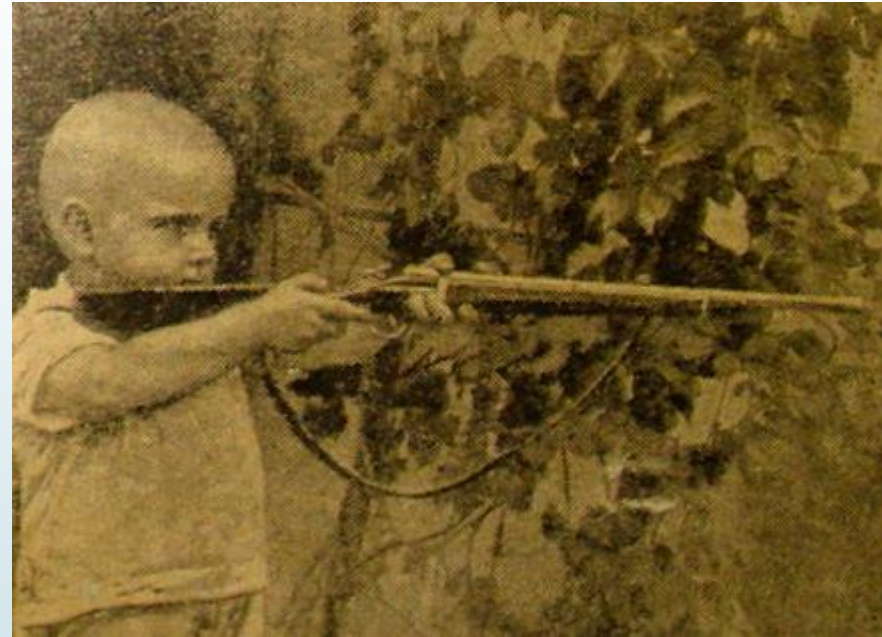
Посилення участі дітей в виробничому комплексі, особливо до середини 1930-х рр.

Мілітаризація дитинства

«Культ боротьби», що є однією з ключових ознак тоталітарної ідеології, мав пряме втілення у мілітаризації дитинства. Діти традиційно розглядались більшовицькою владою як майбутні бійці – їм належало витримати останній бій за владу Рад у війні зі світовим капіталом. Очікування неминучої війни зумовило залучення резервної армії – майбутніх бійців, до військових занять.

Для позначення процесу воєнізації вживався термін «військово-фізкультурна робота». Вона поєднувала заняття спортом із оволодінням військовими навичками. На VII всесоюзній конференції ВЛКСМ (1932 р.) військово-повітряна оборона, топографія, сигналізація, зв'язок, маскування і стрільба, були визнані за «елементарні навички військової справи, з якими необхідно знайомити дітей»

Мілітаризація дитинства

Мілітаризація дитинства була настільки глобальна, що майбутнім червоноармійцям не вибачали жодної слабості, жодного прояву власне дитячості. Звітуючи про підготовку до всеукраїнської спартакіади в одному з таборів Київської області, кореспондент газети «На зміну» із гострим сарказмом повідомляв про помічені «хиби»: «під час ходіння в протигазі один з хлопців (Льоня Фрейман), несподівано побачив свою маму, що прийшла побачитись з ним, скинув протигаз і побіг...до мами. Оце так добрий вояка!»

«Хай наші вороги знають, що боронити країну Рад готові сивовусі пролетарі й колгоспники і юні піонери й піонерки»

Діти і боротьба за злочинністю

«...Серед тиші мо' десь крадеться бандит,

Револьвера сталь затиснувши в руках.

Він готовий знищити весь світ,

Він готовий вбить більшовика.

Може прокрадається шпигун,

Може провокатор-диверсант,

Щоби нашу молодість міцну

Кулею своєю пронизать»

воєнізація дитинства впроваджувала у дитячу свідомість уявлення про неминучість насильства, гострої боротьби між класами і державами, а отже породжувала агресію, яка часто переносилась на близьке оточення. І головне – мілітаризація дозволяла маніпулювати молоддю, заручатися підтримкою будь-яких репресивних заходів щодо тих, кого призначала влада на роль ворогів.

К БОРЬБЕ ЗА РАБОЧЕЕ ДЕЛО БУДЬ ГОТОВ

Я, ЮНЫЙ ПИОНЕР СССР, ПРЕД ЛИЦОМ СВОИХ ТОВАРИЩЕЙ ТОРЖЕСТВЕННО ОБЕЩАЮ, ЧТО:

- 1 БУДУ ТВЕРДО СТОЯТЬ ЗА ДЕЛО РАБОЧЕГО КЛАССА В ЕГО БОРЬБЕ ЗА ОСВОБОЖДЕНИЕ РАБОЧИХ, КРЕСТЬЯН ВСЕГО МИРА.
- 2 БУДУ ЧЕСТНО И НЕУКЛОННО ВЫПОЛНЯТЬ ЗАВЕТЫ ИЛЬИЧА, ЗАКОНЫ И ОБЫЧАИ ЮНЫХ ПИОНЕРОВ.

Первый закон:
Пионер ВЕРЕН делу рабочего класса — советам ИЛЬИЧА.

Первый обычай:
Пионер ОБРАБАТЫВАЕТ привычки: чистит и держит на высоте и свой. Всегда рано утром, тщательно умывается, делает зарядку.

Второй закон:
Пионер — активный БРАТ и ПОВСЕДНЯК, участвующий во всех мероприятиях.

Второй обычай:
Пионер работает быстро и точно: вышивает, шьет, делает БУСТРЫ и АККУРАТНО.

Третий закон:
Пионер — ТОВАРИЩ, помогающий рабочим и крестьянам ДЕТЕМ ВСЕГО МИРА.

Третий обычай:
Пионер ТРУДОЛЮБИВ и НАСТОЯЩИЙ, умеет работать коллективно при любых условиях, РАБОДЕТ ВЫШЕ чем все обособленно.

Четвертый закон:
Пионер СРИВКАЮЩИЙся к работе и УЧАСТНИК в жизни всей трудовой жизни. ПИОНЕР — ВСЕГДА РАВЕН СЕБЕ.

Четвертый обычай:
Пионер ВЕРИТСЯ и общается со взрослыми, АККУРАТНО исполняет и законы, и законы и в жизни выполняет задания.

Пятый закон:
Пионер СТОИТ на страже чести и имени — СЕБЯ в борьбе ЗА РАБОЧЕЕ ДЕЛО.

Пятый обычай:
Пионер не разговаривает на улице и не смеется.

СМЕНА СМ ЕНЕ ГОТОВ В ВСЕГДА ГОТОВ В ИДЕТ

ВЫ ДОЛЖНЫ БЫТЬ ПЕРВЫМИ СТРОИТЕЛЯМИ КОММУНИСТИЧЕСКОГО ОБЩЕСТВА СРЕДИ МИЛЛИОНОВ СТРОИТЕЛЕЙ, КОТОРЫМИ ДОЛЖНЫ БЫТЬ ВСЯКИЙ МОЛОДОЙ ЧЕЛОВЕК, ВСЯКАЯ МОЛОДАЯ ДЕВУШКА /И.ЛЕНИН/.

Полина Анисимова

Ганна Швета

Ольга Андриева

Нина Цветова

Зинаида Елисейева

Зинаида Елисейева

Діти Третього Рейху

Основна мета роботи з дітьми в період Третього Рейху - формування ідеологічно відданого, активного, спрямованого на героїчні подвиги заради батьківщини нової генерації німецької нації.

Основа організації – «Закон про молодь» 1936 року.

Організована на зразок військових і за принципом «Молодь керує молоддю», організація охоплювала німецьку молодь у віці від 10 до 18 років і ділилася за віковими категоріями.

Хлопчики:

- Молодша група: хлопчики від 10 до 14 років - «Німецька молодь»;
- з 14 до 18 років - власне Гітлер'югенд.

Жіноча організація в складі Гітлер'югенд:

- Дівчатка у віці від 10 до 14 років - «Союз дівчаток»;
- від 14 до 18 років - «Союз німецьких дівчат».

Гітлерюгенд — молодіжна нацистська воєнізована організація, головний кадровий резерв НСДАП. Створена у березні 1922 року як Молодіжна Федерація націонал-соціалістів

Напрями політики щодо дітей

Ідеологічна робота - виховання у расистському та мілітаристському дусі

Тісно пов'язана з ідеологічною психологічною обробкою молоді.

Фізичне виховання молоді

Допризовне військове виховання молоді

Соціальне стимулювання підростаючого покоління.

Зміна шкільного та університетського навчання

Коригування навчальних програм та трансформація дисциплін, які зосереджували увагу учнів на германцях як культуротворюючій нації. Нові предмети: «германська біологія» «германська історія»

Скорочення самоврядування вузів.

Зміни у релігійному навчанні. «Ревізія» християнських заповідей

Психологічний вплив через офіційні ритуали та практики:

Створення циклу ритуалів на етапах переходу до чергового щабелю «Гітлер'югенда»

Введення нових свят і участь в них представників «Гітлер'югенду»

Участь у масових ходах, ритуалах, «клятвах», посвятах

Найвище призначення дівчини – стати жінкою, народити і виховати здорову ДИТИНУ

- ▶ Значна увага фізичній підготовці
- ▶ Заняття шитвом, співом бальними танцями
- ▶ Курси з домогосподарства
- ▶ Світоглядне виховання проводилося за скороченою програмою.

«Діти ГУЛАГу»

